

21. Armash, N. O., Berlach, Yu. A., Bolokan, I. V., Kolomoiets, T. O., Kolpakov, V. K. et al. (2017), *Zaokhochennia u sluzhbovomu pravi: navchalnyi posibnyk* [Incentives in service elaw : a study guide], Vydavnychy Dim «In-Yure», Kyiv, Ukraine.
22. Chernetskyi, Ye. Ye. (2011), “Public administration of incentives”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.07, Kyiv, Ukraine.
23. Kozachuk, D. A. (2010), “Incentive administrative procedures”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.07, Odesa, Ukraine.

УДК 346.6: 336.7

DOI <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2018-4-11>

Сутність відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, та передумови запровадження заходів запобігання та протидії проявам цього явища

Шевченко М.В.

*Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
mykhailo.v.shevchenko@outlook.com*

Ключові слова:

відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом; доходи, одержані злочинним шляхом; мета відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом; наслідки відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом; способи відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом.

Стаття розкриває основне призначення та способи відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, а також обґрунтовує деструктивний вплив проявів цього явища на сталий розвиток суспільства, що обумовлює необхідність запровадження заходів запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом.

Надійшло до редколегії:

17.12.2018

Прийнято до друку: 19.02.2019

The essence of money laundering and preconditions for anti-money laundering measures

Shevchenko M.V.

*Zaporizhzhia National University, 66 Zhukovskoho Street, Zaporizhzhia, Ukraine
mykhailo.v.shevchenko@outlook.com*

Key words:

consequences of money laundering; methods of laundering the proceeds of crime; money laundering; proceeds of crime; the purpose of money laundering.

The article reveals the purpose and methods of money laundering, as well as substantiates the destructive influence of this phenomenon on the sustainable development of society, which necessitates the introduction of measures directed towards preventing and counteracting the money laundering.

It is stated that the essence of money-laundering is the concealment of the links between assets acquired as a result of the commission of crimes and the corresponding crimes for expanding the possibilities for the most secure, open and productive use of such assets with the least possible risk of being subjected to criminal punitive retribution for committing the predicate crime and the fact of using the proceeds from it. Methods of money laundering which,

according to international standards are included in the legal definition of this phenomenon, is to conceal or disguise the illegal origin of such proceeds or sources of their origin, conceal or disguise possession or legal titles concerning them, conceal or disguise their location, change their forms (transformation), making a deal with them, performing a financial transaction with them, as well as their acquisition, possession and use.

The dire need for the full use of the preventive and repressive potential of the law with a view to combat the money laundering stems from the fact that this phenomenon directly or indirectly leads to large-scale destructive consequences, including: 1) creation of a more favourable environment for criminals and criminal gangs (reducing the risk of exposure, ensuring the possibility of safe use of the crime proceeds in order to improve the political situation and well-being of criminals); 2) detrimental impact on the normal course of economic relations (distorted investment market and market prices, undermining fair competitive environment, etc.); 3) constraining the economic development of countries, especially developing countries and countries of transition (capital from such countries is transferred to developed countries with a more progressive financial system or to countries with preferential tax treatment, therefore, reducing attractiveness of the country as a contender for participation in international programs for cooperation and placement of foreign investments; the formation and implementation of state economic policy through the combination of the above factors is complicated).

Формування цілісних та прогресивних уявлень про призначення, організацію та функціонування системи запобігання та протидії легалізації (відмивання) корупційних доходів неодмінно потребує досягнення повного розуміння сутності легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також наслідків проявів цього явища, що обумовлюють необхідність запровадження та безперервного вдосконалення спеціальних інституційних та правових утворень, покликаних забезпечити запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Разом з тим, стан наукового опрацювання цих питань дозволяє стверджувати про необхідність їх повного та всебічного дослідження із викладенням конкретних та зрозумілих теоретичних положень щодо кожного із цих питань.

Переходячи до виконання вищевказаного завдання, насамперед, розкриємо зміст поняття «легалізація

(відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом».

Оглянувши визначення поняття «легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом», які наводяться у публікаціях міжнародних організацій та матеріалах наукових досліджень, маємо підстави констатувати те, що цим поняттям позначається діяльність, спрямована на приховання зв'язків між активами, набутими внаслідок вчинення злочинів, та відповідними злочинами для розширення можливостей для якомога більш безпечного, відкритого та продуктивного використання активів, набутих внаслідок вчинення злочинів, із якомога меншим ризиком зазнати кримінально-правових наслідків, пов'язаних із вчиненням предикатного злочину та фактом використання доходів від нього.

Зокрема, зазначене бачення знайшло своє відображення у публікаціях авторитетних міжнародних організацій. Так, згідно з позицією фахівців Організації з економічного

співробітництва та розвитку відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, являє собою процес, під час якого вживаються заходи для того, що майно незаконного походження справляло враження такого, що набуто законним шляхом [1, с. 26]. Подібним є визначення, що наводиться у документах Міжнародного валютного фонду, та за змістом якого відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, є процесом приховання зв'язків між активами, набутими внаслідок вчинення злочинів, та відповідними злочинами [2].

Так само, прихильність до вищевикладеного розуміння сутності легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, висловили представники наукового співтовариства. Так, на переконання Д. Чайкіна та Дж. Шармана у ході легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, приховується незаконне походження активів, набутих внаслідок вчинення злочину, або, інакше кажучи, «брудні» грошові кошти чи інше майно «відчищаються» для того, щоб видаватись набутими правомірно [3, с. 14]. Схоже уявлення про сутність цього явища, висвітлюється у наукових працях К. Хінтесеєра, який зазначив, що легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, відбувається для утворення над активами незаконного походження завіси правомірності, яке розмиває зв'язок таких активів із відповідною злочинною діяльністю [4, с. 11]. Водночас, за влучним зауваженням Дж. Мадінгера активи лише видаються набутими правомірно (мають зовнішній вигляд таких, що мають законне походження), оскільки незалежно від способів їх відмивання, «брудні» активи ніколи не стануть «чистими» [5, с. 29].

На доповнення до вищевикладеного, неодмінною характеристикою відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, є спрямованість відповідних заходів на розширення можливостей для

максимально безпечного, відкритого та продуктивного використання активів, набутих внаслідок вчинення злочинів, із мінімальним ризиком настання кримінально-правових наслідків, пов'язаних із предикатним злочином, що визначає цінність відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, та вважається його кінцевою метою.

Так, у наукових працях із зазначеного питання констатується те, що відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, дозволяє анонімно використовувати активи у офіційній економіці без побоювання бути підданим заходам кримінальної, цивільно-правової відповідальності або подібним заходам [4, с. 11]. Таким чином, сутністю відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, прийнято вважати приховання зв'язків між активами, набутими внаслідок вчинення злочинів, та відповідними злочинами для розширення можливостей для якомога більш безпечного, відкритого та продуктивного використання активів, набутих внаслідок вчинення злочинів, із якомога меншим ризиком зазнати кримінально-правових наслідків, пов'язаних із вчиненням предикатного злочину та фактом використання доходів від нього. Принагідно зауважимо, що натомість, обіг доходів, одержаних злочинним шляхом, поза формальною економікою (у межах ті нього сектору економіки), за справедливим твердженням В.П. Захарова, не є їх відмиванням [6, с. 184].

Разом з тим, крім сутнісних властивостей, у матеріалах наукових досліджень визначення відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, нерідко охоплює способи досягнення відповідних результатів або формулюється із викладенням виключно цих способів.

Зокрема, Дж. Робінсон зазначив, що під час відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, нелегальні чи брудні гроші проходять через цикл юридично значущих дій, після яких вони справляють враження

законних чи чистих. Інакше кажучи, джерело незаконно отриманих коштів приховується через послідовність правочинів та фінансових операцій для того, щоб ці ті кошти могли бути представленими як законний дохід [7, с. 10]. П. Ліллей описує процес відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, вказуючи на те, що статки злочинного походження, що є вразливими та нестабільними, умовно перетворюються у законну власність, що на відповідних правових підставах розміщується у учасниках фінансового ринку або інших подібних організаціях [8, с. 6]. Подібним чином передумови та способи відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, пояснює Б. Вірітха, звертаючи увагу на те, що шляхом вчинення різноманітних злочинів набувається великий обсяг грошових коштів незаконного походження, якими неможливо користуватись такими, якими вони є на той момент, оскільки є ризик виявлення їх злочинного походження. Зважаючи на це, для приховання дійсного походження таких активів та набуття такими законного вигляду вдаються до їх відмивання шляхом їх маршрутизації через ланцюжок правочинів та фінансових операцій [9, с. 147].

Ще більш виражено, ніж у вищенаведених міркуваннях, акцент на технічній стороні відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, робиться у теоретичних напрацюваннях М. Леві, М. Даколіас та Т. Грінберга. За твердженням вчених, відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, є трансформуванням цих доходів таким чином, щоб ними можна було користуватись ніби вони є такими, що одержані законним шляхом. Точніше, це включає у себе 1) зміну юридичного статусу або передачу майна, знаючи, що його джерелом є незаконна діяльність, з метою приховування або маскуванню незаконності походження цього майна; 2) приховування чи маскуванню дійсної природи, джерела, місця розташування, характеру, руху, належності майна або прав власності на нього, знаючи, що

джерелом цього майна є незаконна діяльність [10, с. 493].

Більше того, у цьому контексті вкрай важливо зауважити, що аналіз міжнародних стандартів з питань запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, так само як й відповідного вітчизняного законодавства, вказує на те, що для позначення цього явища використовується таке визначення, яке охоплює, головним чином, саме способи відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом. Так, звернувшись до ч. 1 ст. 209 Кримінального кодексу України та ч. 1 ст. 4 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – Закон про запобігання та протидію ВД/ФТ), вдалось з'ясувати, що відповідно до зазначених положень відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, вважаються вчинення фінансової операції чи правочину з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, а також вчинення дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення), а так само набуття, володіння або використання коштів чи іншого майна, одержаних внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів [11; 12]. Формулюючи перелік конкретних дій, спрямованих на відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, або іншим чином пов'язаних із ними, зауважимо, що такими діями є: 1) приховання чи маскуванню їх незаконного походження або джерел їх походження; 2) приховання

чи маскуванню володіння ними або прав на них; 3) приховання чи маскуванню їх місцезнаходження; 4) зміна їх форми (перетворення); 5) вчинення із ними правочину; 6) вчинення із ними фінансової операції; 7) їх набуття; 8) володіння ними; 9) їх використання.

Для більш глибокого розуміння основних аспектів відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, необхідно розкрити структуру його типового зразка, а також ознайомитись із декількома прикладами конкретних способів відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом.

Так, науковий доробок вчених та спостереження практикуючих фахівців у сфері запобігання та протидії ВД/ФТ свідчить про те, що процес відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, у багатьох випадках можна поділити на три стадії, якими є розміщення, нашарування та інтеграція.

На стадії розміщення відбувається відокремлення активів незаконного походження від злочинного джерела та їх надходження у законний цивільний обіг (офіційну/формальну економіку, потік законних грошових коштів та інших економічних благ) шляхом вчинення із ними відповідних правочинів та фінансових операцій у рамках ділових відносин із фінансовими установами або деякими іншими суб'єктами господарювання. За рахунок цих кроків відбувається розірвання зв'язків активів незаконного походження із відповідними предикатними злочинами та забезпечується мобільність цих активів. Наприклад, готівка, одержана внаслідок корупційних злочинів, вноситься на банківський рахунок, рахунок у інвестиційній організації або безпосередньо використовується для придбання активів [9, с. 147-148; 10, с. 494]. Первинне розміщення нерідко супроводжується: 1) виведенням активів закордон, у деяких випадках, до юрисдикцій із пільговим режимом оподаткування, шляхом фізичного переміщення готівкових коштів за допомогою кур'єрів та транспортних

організацій, шляхом перерахування їх за умовами фіктивних експортно-імпорتنних операцій, а також шляхом електронних переказів, використання криптовалюти та інших віртуальних цінностей; 2) структуруванням або подрібненням – використання грошових коштів у сумах, менших за порогове значення, перевищення якого тягне за собою вжиття спеціальних заходів запобігання та протидії ВД/ФТ, із можливим залученням багаточисленних підставних осіб; 3) змішуванням із законними доходами; 4) фактично безпідставною виплатою винагороди за створення або користування об'єктами прав інтелектуальної власності (авторська винагорода, роялті тощо) або іншими нематеріальними активами; 5) придбанням нерухомого, особливо цінного рухомого майна (високовартісне житло, дорогоцінні метали та каміння, транспортні засоби та іншого) [1, с. 26; 9, с. 148; 13, с. 9].

Сукупність заходів, що вживаються до вже розміщених доходів, одержаних злочинним шляхом, узагальнено називаються нашаруванням. За змістом роз'яснень, виданих Світовим банком, після успішного проникнення доходів, одержаних злочинним шляхом, у формальну економіку, насамперед, у її фінансовий сектор, здійснюється значна кількість дій із ними, що накладаються одна на іншу, для віддалення їх від дійсного джерела їх походження та його приховання (маскування). Метою цих дій є ускладнення відстеження руху активів та встановлення їх зв'язків із предикатними злочинами. Наприклад, частина корупційних доходів може бути використана для придбання товарів, що пізніше продаються із отриманням за це законних грошових коштів, які, після того, інвестуються у статутний капітал або цінні папери господарського товариства (вітчизняного або зарубіжного), конвертуються у іноземну валюту, повторно розміщуються у декількох іноземних фінансових установах на рахунках, що належать підконтрольним юридичним особам із

фіктивним статусом [9, с. 147-148; 10, с. 494].

Завершується процес відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, їх інтеграцією у офіційну економіку (із їх належним оподаткуванням та виконанням інших подібних обов'язків) для створення враження щодо їх законного походження та подальшого їх використання. Наприклад, створюється бізнес, що пов'язаний із масштабним готівковим обігом (заклад громадського харчування тощо), у який можна вкласти доходи, одержані злочинним шляхом, та вивести їх як фіктивний чистий прибуток або виплати в рахунок погашення кредиту. Як наслідок, злочинні доходи набувають вигляду тих, що були одержані законним шляхом [10, с. 494].

Отже, у практичній площині відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, неодмінно включає їх надходження у законний цивільний обіг шляхом користування послугами фінансових установ або деяких інших подібних суб'єктів господарювання, що є посередниками між активами та формальною економікою. На доповнення до того, можуть вживатись заходи для ускладнення відстеження руху активів та встановлення їх зв'язків із предикатними злочинами (наприклад, вчинення декількох формальних складних правочинів та фінансових операцій відносно тих самих активів), після чого вони використовуються у рамках ділових відносин із реальним економічним ефектом, внаслідок чого доходи, одержані злочинним шляхом, максимально наближаються за виглядом до тих, що мають законне походження, та можуть із дотриманням значно менших заходів обачності спрямовуватись на задоволення потреб заінтересованих осіб.

Підбиваючи підсумки дослідження поняття про відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, зазначимо, що сутністю цього явища є приховання зв'язків між активами, набутими внаслідок вчинення злочинів, та відповідними злочинами для розширення можливостей для якомога

більш відкритого та продуктивного використання активів, набутих внаслідок вчинення злочинів, із якомога меншим ризиком зазнати кримінально-правових наслідків, пов'язаних із вчиненням предикатного злочину та фактом використання доходів від нього. Способами відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, що за міжнародними стандартами включаються до законодавчого визначення цього явища, є приховання чи маскуванню незаконного походження таких доходів або джерел їх походження, приховання чи маскуванню володіння ними або прав на них, приховання чи маскуванню їх місцезнаходження; зміна їх форми (перетворення), вчинення із ними правочину, вчинення із ними фінансової операції, а також їх набуття, володіння ними та їх використання.

При цьому, масштабними деструктивними наслідками відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, обумовлюється необхідність запобігання та протидії проявам цього явища. Узагальнивши положення та висновки наукових досліджень з цього питання, зауважимо, що відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, безпосередньо або опосередковано:

а) створює більш сприятливе середовище для злочинців:

– забезпечує злочинців від викриття, ускладнюючи виявлення злочинних доходів та встановлення взаємозв'язків із предикатними злочинами та причетних до їх вчинення;

– дозволяє безперешкодно користуватись незаконними доходами без небезпеки їх конфіскації (забезпечує дохідність предикатних злочинів для фінансування наступних таких само предикатних та інших злочинів, а також є запорукою задоволення інших потреб злочинців, сприяє розбудові мережі корупційних зв'язків із представниками влади для уникнення кримінальної відповідальності за предикатний злочин та іншого злочинного співробітництва);

б) чинить негативний вплив на нормальний перебіг економічних відносин:

– спотворює ринок інвестицій – кошти використовуються для інвестування не для отримання доходів, а для приховання цих коштів, що неприродно зменшує попит на пропозиції із високою та малоризиковою доходністю на користь тих, що є менш якісними, але супроводжуються нефінансовими вигодами, пов'язаними із прихованням та маскуванню походження коштів (як наслідок, кошти вкладаються в активи з низькою економічною активністю);

– викривляє ринкові ціни – особи, що відмивають доходи, одержані злочинним шляхом, нерідко сплачують за деякі об'єкти цивільних прав (особливо цінне рухоме майно, нерухоме майно, корпоративні права тощо) більше, ніж їх ринкова вартість, а це може стати катализатором до необґрунтованого підняття цін на певні групи таких товарів і послуг та, як наслідок до звуження можливостей законослухняних суб'єктів господарювання;

– впливає на попит на гроші та курси валют;

– підриває справедливе конкурентне середовище через одержання окремими учасниками ринку необумовлених їх господарською діяльністю переваг, пов'язаних із їх фінансуванням за рахунок коштів незаконного походження (іншим суб'єктам господарювання ресурси

кримінальних угруповань є недоступними);

– призводить до послаблення економік країн, що розвиваються, та країн перехідного періоду через те, що у ході відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, капітал, зазвичай, з таких країн переміщується до розвинутих країн із більш прогресивною або фінансовою системою або до офшорних юрисдикцій;

в) стримує економічний розвиток країни, зменшуючи її привабливість для залучення міжнародного співробітництва та розміщення іноземних інвестицій, звужує доступ держави до світових фінансових ринків, чим ускладнює формування та реалізацію економічної політики [2, с. 4; 8, с. 2; 9, с. 150; 10, с. 490; 14, с. 48-55;].

З урахуванням вищевикладених обставин, що свідчать про значний руйнівний вплив відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, на сталий розвиток суспільства, міжнародними стандартами для запобігання та протидії проявам цього явища шляхом максимально повного використання превентивного та репресивного потенціалу інституційних та правових утворень започаткований адміністративно-правовий складник системи запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, на доповнення до кримінально-правових, кримінально-процесуальних та інших заходів та процедур подібного призначення.

Література

1. Organisation for Economic Co-operation and Development. Illicit Financial Flows from Developing Countries: Measuring OECD Responses. 2014. URL: https://read.oecd-ilibrary.org/development/measuring-oecd-responses-to-illicit-financial-flows-from-developing-countries_9789264203501-en#page3.
2. International Monetary Fund. Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism: Inclusion in Surveillance and Financial Stability Assessments – Guidance Note. 2012. URL: <https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2012/121412a.pdf>.
3. Chaikin D., Sharman J.C. Corruption and money laundering: a symbiotic relationship. New York: Palgrave Macmillan. 2009. 234 p.
4. Hinterseer K. Criminal Finance: The Political Economy of Money Laundering in a Comparative Legal Context. The Hague: Kluwer Law Publishing. 2002. 512 p.

5. Madinger J. Money Laundering: A Guide for Criminal Investigators : 3-d edition. Boca Raton: Taylor & Francis Group. 2012. 396 p.
6. Захаров В.П. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: теоретико-правовий аспект. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки*. 2014. № 801. С. 180-186.
7. World Bank Group. Module 1. Corruption and Money Laundering: Concepts and Practical Applications (incorporating peer reviewers comments). URL: <http://pubdocs.worldbank.org/en/887011427730119189/AML-Module-1.pdf>.
8. Lilley P. Dirty dealing: the untold truth about global money laundering, international crime and terrorism: 3rd ed. London: Kogan Page. 2006. 220 p.
9. Viritha B. Anti-money laundering regulation and practices in Indian commercial banks: the banker and customer perspective : diss. ... PhD in banking technology. Puducherry, 2016. 212 p.
10. Леви М., Даколиас М., Гринберг Т. Отмывание денег и коррупция. *Многоликая коррупция. Выявление уязвимых мест на уровне секторов экономики и государственного управления*. Москва, 2010. С. 489-533.
11. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1702-VII. Дата оновлення: 24 листопада 2018 року. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.
12. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Дата оновлення: 1 січня 2019 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page>.
13. Типові інструменти, способи та механізми розміщення і відмивання кримінальних доходів: Типологічне дослідження Державної служби фінансового моніторингу України від 2015 року. 48 с. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2015/20151230/typ2015+.pdf.
14. Дудоров О.О., Тертиченко Т.М. Протидія відмиванню «брудного» майна: європейські стандарти та Кримінальний кодекс України: монографія. К.: Ваіте, 2015. 392 с.

References

1. Organisation for Economic Co-operation and Development. Illicit Financial Flows from Developing Countries: Measuring OECD Responses. 2014, available at: https://read.oecd-ilibrary.org/development/measuring-oecd-responses-to-illicit-financial-flows-from-developing-countries_9789264203501-en#page3.
2. International Monetary Fund. Anti-Money Laundering and Combating the Financing Of Terrorism: Inclusion in Surveillance and Financial Stability Assessments – Guidance Note. 2012, available at: <https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2012/121412a.pdf>.
3. Chaikin, D. and Sharman, J.C. (2009), Corruption and money laundering: a symbiotic relationship, Palgrave Macmillan, New York, USA.
4. Hinterseer, K. (2002), Criminal Finance: The Political Economy of Money Laundering in a Comparative Legal Context, The Hague, Kluwer Law Publishing.

5. Madinger, J. (2012), *Money Laundering: A Guide for Criminal Investigators* : 3-d edition. Boca Raton, Taylor & Francis Group.
6. Zakharov, V.P. (2014) “Money Laundering: The aspect of Legal Theory”, *Visnik Natsionalnoho universitetu “Lvivska Politehnika” Yuridichni nauki*, no. 801, pp. 180–186.
7. “World Bank Group. Module 1. Corruption and Money Laundering”: Concepts and Practical Applications (incorporating peer reviewers comments), available at: <http://pubdocs.worldbank.org/en/887011427730119189/AML-Module-1.pdf>.
8. Lilley, P. (2006), *Dirty dealing: the untold truth about global money laundering, international crime and terrorism*: 3rd ed. Kogan Page, London, Great Britain.
9. Viritha, B. (2016), “Anti-money laundering regulation and practices in Indian commercial banks: the banker and customer perspective”, diss. ... PhD in banking technology. Puducherry, 212 p.
10. Levi, M., Dakolias, M. and Greenberg, T. (2010) “Money Laundering and Corruption”. *The Many Faces of Corruption Tracking Vulnerabilities at the Sector Level*. Moscow. pp. 489–533.
11. “On Preventing and Counteracting to Legalization (Laundering) of the Proceeds of Crime, Terrorist Financing, and Financing Proliferation of Weapons of Mass Destruction”: Law of Ukraine of 14 October 2014 № 1702-VII. Latest revision date: 24 November 2018, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.
12. “The Criminal Code of Ukraine”: Law of Ukraine of 5 April 2001 № 2341-III. Latest revision date: 1 January 2019, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page>.
13. “Current Instruments, Methods and Mechanisms of Illegal Funds Allocation and Laundering”: Typologies Research of the State Financial Monitoring Service of Ukraine of 2015, available at: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2015/20151230/typ2015+.pdf.
14. Dudorov, O.O. and Tertichenko, T.M. (2015) *Protidiya vidmivanny “brudnogo” maina: evropeiski standarti I Kriminalnii kodeks Ukraini* [Anti-Money Laundering: European Standards and the Criminal code of Ukraine], Vaite, Kyiv, Ukraine.